

XVII

"DIARI 1981

Dilluns 23 de febrer de 1981.

Aquella setmana hi havia exàmens. Dels quatre del pis, Joan Carles s'havia quedat a Beniatjar i Josep encara no havia vingut de l'Ènova. Només hi érem Blai, que preparava oposicions de mestre, i jo, que estudiava Filologia. Vivíem a un pis llogat del carrer Portal de Valldigna, al barri del Carme, a escassos metres del carrer de Serrans i del Palau de la Generalitat.

Aquella vesprada del dilluns 23 de febrer de 1981, estudiàvem. De sobte Blai, ix com una fona de la seua habitació amb un transistor a la mà.

-Ho has sentit? Açò és un colp d'estat!

Efectivament, ho era. Escoltàrem embovats la ràdio: el ban de Milans, les marxes militars,..."

—Mireu: l'escrit que el Martí va publicar a Internet quan s'hi compliren vint anys del 23-F —la Llúcia s'hi va emocionar.

Tots el vam reconèixer, ja que havíem seguit l'esdeveniment informatiu, un dels primers en què la xarxa s'hi va convertir en referència, va servir per donar a conèixer un dossier sobre l'experiència viscuda en aquell moment per uns quants valldalbaidins de distintes generacions. El nostre amic Martí era l'estudiant a València. Hi havia també testimonis de lluitadors polítics i sindicals. I fins i tot el d'aquella xiqueta que després fou periodista.

Quasi sense adonar-nos-en anàvem endinsant-nos en la nostra història. Perquè mentre repassàvem la vida del Martí, repassàvem la nostra. Un parell de carpetes de cartolina contenien d'altres documents sobre l'anomenada, i mai descoberta, "trama civil" del 23-F: en una d'elles, sota el nom de "demòcrates", escrit maldestrament a mà en l'exterior, hi començaren a aparéixer un munt de fotocòpies esgrogueïdes de carnets sindicals i polítics estripats i recompostos amb cinta adhesiva, segurament perquè eren ben comprometedors per als seus propietaris i algú els havia volgut fer desaparéixer. Res deia Martí de com els havia recollit, però per la quantitat semblava que tenia la feina de documentació bastant avançada. Davant nostre desfilaren els rostres joves, barbuts i de cabells llargs, d'aquelles fotos-robot de mala qualitat dels carnets d'aleshores. Alguns d'ells ens sonaven, d'altres, ni de conya. Una desena de testimonis mecanografiats descobrien, sense dir-ne el nom vertader, els moviments que havien fet des del moment de publicar-se el ban de Milans del Bosch a la Tercera Regió Militar: sense dir res a la família, alguns aplegaren a pujar en cotxe en direcció cap a Portugal, d'altres relataven com s'hagueren d'enfrontar a alguns dels membres més envalentonats del sometent. Fins i tot hi havia el testimoni directe d'un exalcalde que, aquest sí que treia la cara, es va fer fort a la Casa de la Vila, i que va posar sota les seues ordres la Benemèrita de la localitat.

La segona carpeta, retolada com "feixistes", sorprenentment només recollia un parell de testimonis directes, d'uns d'aquells que pistola en mà van aplegar a desfilars pels principals carrers de la ciutat, fins i tot amb intenció de recaptar l'adhesió de les forces de seguretat, i de comminar les autoritats civils a rendir-se. La resta, en un dossier que incloïa fotos i fitxes d'investigació periodística, eren semblances biogràfiques, on testimonis orals explicaven alguna de les isetes d'aquella "gent d'ordre", com els agradava anomenar-se. En repassar les fitxes, les cares de sorpresa se succeïen: aquell empresari tan bon col·laborador dels presents

governos progressistes, aquells músics que havien desfilat davant de *Pustacha* Mladic, a la seua granja, vestits de nazis i amb el suport d'autoritats locals, aquella “puta primerenca, beata tardana”... Curiosament les biografies dels fanfarrons que arribaren a traure les pistoles, eren d'allò més esquifit i insignificant: gent que ben sovint ni havia alçat pols ni remolí abans del colp d'estat frustrat, i que tampoc no van ser res del món amb posterioritat. Com arribaven a canviar les persones amb el temps! I no era cap frase feta.

De tot aquell episodi, oblidat ja per sempre, només quedava l'esforç d'un periodista solitari que, entestat en conèixer millor el seu país, va aprofundir en les misèries d'aquella gent nostrada. Qui sap si la seua fel no va anar arnant-se en descobrir aspectes poc grats del perfil de persones amb qui havia de conviure diàriament. I qui sap si el coneixement de veritats passades li va fer ser molt més benèvol amb les persones i els seus bacs. Començant per ell.

Tancades les carpetes d'aquell colp fracassat, tots tres feren mut durant una prolongada estona, capficats cadascú a la seua, fins que la Carme va reviscolar l'ànim del grup amb una exclamació que volia ser jovial:

—Ah, i mireu aquest altre escrit. Quants records!

“Dissabte 25 d'abril de 1981.

Hui hem anat de manifestació. I després, de festa. Hem fet nit a València i diumenge hem anat al cinema. M'he rist molt amb *La vida de Brian*, la primera vegada que veia una pel·lícula subtitulada, i la primera de Monty Python. Crec que no ha sigut per culpa d'aquell café irlandés que ens hem pres abans, per fer una mica de temps. També ha estat la primera vegada que me'n bevia un.”

—Jo també hi vaig anar —la veu, inesperada, era la del Blai—. Quins temps!

—Xe, ja has vingut —va dir la Carme, ben sorpresa.

—Que no m'esperàveu? —va comentar fent-se l'estranyat el nouvingut.

—Home, no sabíem quan podries vindre... —va suavitzar el Jaume.

—Doncs ja em teniu ací. Poseu-me al dia, que tinc ganes d'aprofitar el temps. I de tirar-vos una maneta.

—Véns per molts dies?

—Si no passa res, tinc una quinzena de dies fins el proper viatge a Holanda.

—Vinga, arromanga't, que feina n'hi ha a trencacoll. Pots començar per aquelles carpetes. Estem intentant ordenar cronològicament els escrits, encara que siga.

Blai, molt més asserenat que la darrera vegada, s'hi va capficar en els papers que li havia encomanat el Jaume.

Passaven les hores, i no hi havia massa ganes de trencar el silenci, cadascú al seu munt de papers. Era com si amb Blai s'hagués instal·lat el silenci. Un silenci incòmode. Se succeïen les preguntes rutinàries:

—Açò on deu anar?

—Primer veges la data, si en té, i a la capsa de les noves corresponent.

El Blai, obedient, seguia el consell.

—Estava escrivint un diari el Martí?

—Per què ho preguntes?

—Perquè mireu el que m'acabe de trobar, de 1984, segons sembla.

"DIARI 1984

Diumenge 18 de novembre de 1984.

Hui he parlat amb el Tio Cento. L'home estava destrossat. Li han destrossat la vida. La seua il·lusió, com la de tot colomaire, li l'han feta pols. I el que més dol és que, essent-ne víctima, no pot defensar-se, no pot fer res. Perquè qui li l'ha feta li la tenia jurada i no és cap altre que el cacic, Don Rafel, que tots coneixem com Barrina. No volia dir-m'ho, però amb llàgrimes de ràbia com a punys, al final, abatut sobre el taulell del casinet, m'ho ha confessat.

Resulta dur veure un home dret i fet en la seixantena plorar com jo li ho he vist fer hui, esbalaït.

Barrina, un nou ric que havia poat els diners en aigües tèrboles i que per tot mèrit tenia balafiar aquella fabriqueta de fil que havia heretat de son pare. Ell, que mai havia tingut cap colom que valgués un quinzet, ara, encapritxat amb els coloms dels altres, tot botifler, posava els diners que volia damunt la taula. I ningú, entre aquells homes que havien mantingut aquella ancestral afició quan els "moderns" els titlaven de pobletans, ningú li havia gosat plantar cara.

Els únics que s'havien fet una mica forts, a força de quèrns s'havien doblegat, perquè uns dinerets extra no els venien malament, que al poble no hi havia ningú que fóra ric. Ni Pasqual de Toneta —que havia volat el seu blau a tots els concursos comarcals, provincials i nacionals de les darreres tres temporades—, ni Ramon el Tendre —que havia criat aquell magany campió local dels dos darrers anys i els seus descendents, els quals se suposava que n'havien heretat la raça—, ni Felip el Rave —el del mascarar de tan bones volades—. Tots havien baixat el cap i parat la mà. Només el Tio Cento, a qui el disgust semblava haver-li agavinat els cabells, s'havia negat a vendre-li aquell mascle, moratxo de pèl. El seu moratxo.

Justetament, el millor colom de tota sa vida, ell, que mai havia tingut un clau, només podia comptar amb els mascles de casa seua o les femelles

deixades pels seus bons amics de sempre. Del poble i de tota la Vall. Perquè si hi havia un colombaire ben considerat, i volgut a totes les societats columbicultores era ell. L'home d'Almorca de cabells blancs i de mirada transparent, sempre amatent al cel.

El Tio Cento me n'ha donat detalls, i he quedat amb ell, tranquil·lament, a sa casa. Li he promés que en faré una notícia per a *El Provincial*, el diari que ara em dóna feina, després d'haver acabat Filologia i no tindré on caure mort. Igual em pose a estudiar periodisme al CEU, a Godella.”

—El Tio Cento i Barrina tenien tractes? —s'estranyà Blai.

—Pel que sembla no massa amicals —suggerí Carme.

—Encara viu? —qui inquiria amb certa quera era Blai. Era curiós l'interés mal dissimulat, no era una pregunta rutinària.

—Qui? —preguntà Jaume.

—El Tio Cento, clar —insistí el camioner.

—Tots dos viuen. Segons crec, el Tio Cento, mal atés en sa casa, camí dels noranta, amb el maluc trencat, que ja no s'hi pot valdre. Una neboda se n'ha fet càrrec i... —aclari Carme.

—I els de Serveis Socials de l'ajuntament li envien un parell de dones que li netegen casa i li fan la bugada —va afegir una Llúcia ben informada—. No sé si està inscrit al programa aquell de “Menjar a casa”, perquè els darrers anys les persones majors del poble bé que ho necessitaven...

L'anàlisi era ben certa. Una ullada a mitjan matí pels carrers centrals del poble, on sol viure la gent gran, no deixava lloc a cap dubte: la tia Paca, per la vorera amb el taca-taca; el tio *Llenís* el Redó, amb el gaiato, caminant lentament de casa a la llar dels jubilats, i del casino

a casa; Consol la Formatgera, sempre cal metge, com tants ancians que s'havien deixat la pell pels fills, i que ara els tenien lluny, perquè Almorca i la comarca no atreien la joventut, i no els oferien llocs de treball adients per als seus estudis i oficis. La Vall corria i corre un seriós perill de convertir-se en una comarca dormitori, on només alguns estrangers acomodats, nordeuropeus, troben la tranquil·litat i els serveis que els seus països els neguen, o els ofereixen més cars. L'envelliment de la població era un fet, i les necessitats totes unes altres, i ben sovint els poders públics encara preferien entretenir-se en alguns negocis de dubtosa legalitat i d'incert futur, però que els podien suposar sucoses collites a curt termini... i gana per a demà.

Molts dels fills d'aquella gernació de jubilats acudien el cap de setmana als pares a practicar de mala gana una agricultura a temps parcial, perquè la resta de la setmana els horaris de les fàbriques i les oficines els absorbien el cos i la ment. Una comarca que havia gaudit de tan bona fama pel que fa a l'agricultura, i que ara no se'n sabia reeixir. Bancals erms arran de les subvencions europees per a l'arrancada de la vinya, camps i barrancs envaïts per una plaga de conills de costums inèdits, que no deixaven ni la brosta ni els troncs de cap conreu. No hi havia jovent que pogués viure de la terra. I, el que és pitjor, la major part tampoc no en volia viure.

I els monocultius industrials, com el del tèxtil, també duïen el mateix camí: el clot.

—I Barrina, instal·lat al Xalet de les Boles —va interrompre Carme els pensaments de tots.

—Li ha anat bé, no? —ara el Jaume havia passat a l'atac, amb una mirada encesa cap al Blai, perquè en sabia de la seua relació amb el cacic.

—Bé, bé. Supose que bé —el camioner s'havia vist corregut, com si el tema no li fes gens de gràcia. Estossegava fictíciament—. Crec que me n'he d'anar. M'estan esperant.

—Qui? Alguna xicona? —el somriure maliciós pertanyia a la Llúcia.

—Ja ho voldria jo, però és el Gianni. Hem d'acabar de preparar el pròxim viatge.

—No, si encara us farem parella de fet —ironitzà una Llúcia especialment mordaç.

—Au, xe. A reventar de salut! —el comiat sarcàstic era del Jaume.

Amb les presses, Blai s'havia deixat escampats els folis mecanografiats pel Martí anys enrere. Quan el Jaume s'hi va apropar per acabar-ho d'ordenar, va seguir llegint instintivament els fulls al tall on la lectura col·lectiva ho havia deixat.

Les ninetes dels ulls de tots tres començaven a lluir en endevinar un rerefons amarg d'aquella història que tots desconeixien perquè mai havia vist la llum pública. I davant els seus sis ulls recobrava vida:

"Dijous 29 de novembre de 1984.

M'ha telefonat Pérez, el cap de redacció de *El Provincial*, per informar-me que anàs corrents a la seu del periòdic, que volia parlar amb mi. Suppose que el reportatge sobre el segrest i mort dels coloms del Tio Vicent haurà fet efecte: és un noticiot. Aniré demà divendres, en el primer ferrobús."

"Divendres 30 de novembre de 1984.

M'he quedat de pedra. Esperava palmadetes i reconeixement per la feina ben feta, i m'he endut una bescollada en tota regla. No m'ho publicaran. Els tentacles del fastigós Barrina han aplegat al director, i aquest ha ordenat al Pérez que em posàs ferm. Però no s'ha quedat ací, sinó que m'ha amenaçat amb rescindir-me la feina, perquè de formalitzar el contracte ni parlar-ne. Que qui m'havia pensat que era, que si no sabia amb qui me la jugava, que la versió d'un mort de gana no podien traure-la així com així. De res li ha servit el meu retruc, en rebatre-li-ho tot,

perquè Barrina també havia pogut dir la seua, perquè he comprovat les fonts, la versió de la Guàrdia Civil. Tot contrastat. Tot llançat al fem. El quart poder és una ficció subsidiària dels altres poders, dels fàctics.

I ara, amb quina cara podré parlar al Tio Cento?"

Les darreres paraules d'una Llúcia commoguda, entretallades per l'emoció, les va amerar en un sanglot mal dissimulat, tallat per una tos compulsiva provocada pel polsim que va alçar en tancar violentament d'un colp aquells papers inèdits.

En aquell país hi havia molta maror de fons, i qui sap si les recialles d'aquell patiment somort encara tacaven la vida d'aquest present, per alguns, tan fugisser.